

РАЗЛИКИ ПРИ ВЪВЕЖДАНЕ НА МЕДИАЦИЯТА В ПРЕДУЧИЛИЩНОТО, УЧИЛИЩНОТО И ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

*Лиляна Савова, Магистър „Право“,
магистър „Здравен мениджмънт“,
докторант към ИИКТ – Българска академия на науките,
сертифициран медиатор и учител по медиация
Председател на УС на Институт „Итера“,
Председател на УС на Камарата на медиаторите в България*

DIFFERENCES IN THE INTRODUCTION OF MEDIATION IN PRESCHOOL, SCHOOL AND HIGHER EDUCATION

*Lilyana Savova, Master of Law, Master of Health Management,
PhD student at Institute of Information and Communication
Technologies in Bulgarian Academy of Sciences, certified mediator
certified mediator trainer
Chairperson of the board of Itera Institute, Chairperson of the
board of Chamber of mediators in Bulgaria*

Резюме: Настоящият доклад разглежда разликите при въвеждане на медиацията в предучилищното, училищното и висшето образование чрез създадена авторска методика за приложение на медиацията в образователна среда през опита на автора през последните 4 години. Изводите формират и поставят като актуален и важен въпросът, свързан със значимия социален ефект при приложението на медиацията в образованието – намаляване на агресията и конфликтите в следствие на развитите умения за ефективна комуникация, управление на конфликти и водене на преговори.

Ключови думи: *медиация в детската градина, медиация в училище, медиация в университета, превенция на конфликти, развитие на емоционални компетентности, превенция на агресията в училище*

Abstract: This report examines the differences in the introduction of mediation in preschool, school and higher education through an author's methodology for the application of mediation in the educational environment through the author's experience over the past 4 years. The conclusions form and raise as relevant and important the issue related to the significant social effect in

the application of mediation in education - reducing aggression and conflict, due to the developed skills for effective communication, conflict management and negotiation.

Key words: *peer mediation, mediation at school, mediation at the university, conflict prevention, development of emotional competencies, prevention of aggression at school*

DOI: <https://doi.org/10.36997/MDPS2022.5>

Въведение

Когато преди повече от 4 години започнахме работа по модела за въвеждане на медиацията в образованието, наш основен акцент бяха училищата, като си поставихме задачата да изследваме може ли процедурата по медиация – нейните етапи и уменията на медиатора да бъдат ползвани за превенция на агресията в училище.

Към този момент медиацията не се прилагаше в образователните институции. Самите те не познаваха процедурата и възможностите ѝ, свързани с ефективно управление на конфликти и превенция на агресията.

След като приложихме процедурата в 23 пилотни училища, започнахме да работим по нейното развиване и прилагане във висшите училища. Заедно с Икономически университет – Варна създадохме първият център по медиация в университета в България.

Последен етап на модела беше прилагането му в предучилищното образование (детските градини).

Изложение

За да се приложи един нов подход, следваше да бъдат ангажирани и местните институции, които работят в областта на образованието и превенцията.

Трябваше да се разгледат определени процеси и зависимости, характерни за образователната среда, от една страна, и спецификата на процедурата по медиация – от друга.

На всеки един етап имахме пилотни образователни институции, с които заедно в реална среда прилагаме модела и го адаптирахме спрямо реалните нужди и особеностите на функциониране на даде-

ната образователна институция, като обхващаме и психологическите и правните аспекти по отношение на прилагането ѝ.

Разгледахме различните нива, на които се развиват конфликтите, както и разликите по отношение на участниците в тях. В зависимост от нивото на образователна институция, определихме специфичните задачи, които следва да се решат чрез въвеждането на процедурата, както и особеностите, свързани със специфичните законови изисквания за всяко едно ниво.

Разработвахме модела поетапно, като за всеки отделен етап изследвахме и давахме решения, свързани с психологическите задачи на възрастта, реалната среда, в която се разгръщаха различните конфликти и съществуващите механизми, с които образователните институции разполагаха. Взехме предвид особеностите на средата и законовите изисквания, свързани с начина на организация и регулация на тази обществена сфера на държавно ниво. Като през цялото време фокус беше и самата процедура по медиация и правната рамка на прилагането ѝ в България.

Друг важен елемент на модела е прилагането му на всички нива, в които се развиват конфликтите в образователните институции, включително, но не само: деца, родители, учители, ръководство, свързани трети лица.

Разглеждайки разликите, свързани с приложението на медиацията в образователните институции на различни нива, следва да се отчитат 2 фактора – задачите, които стоят пред конкретната институция, и правната рамка, с която следва да се съобразяват, осъществявайки дейността си.

В рамките на настоящата разработка ще разгледаме основните задачи за трите нива на образование и кои правни механизми регулират дейността им – предучилищно, училищно и висше образование.

Специфични задачи при прилагането на модела в различните образователни институции

Задачи на ниво предучилищно образование:

- Развиване на емоционални компетентности при децата.

Реализираме тази задача чрез авторска методика, съобразена изцяло с възрастовите специфики на децата и задачите в развитието, които имат за всяка една възрастова група. Създадохме собствени авторски ресурси и дигитални герои, чрез които превеждаме децата през

света на емоциите. Първата задача беше да ги научим да разпознават собствените си емоции. За да могат на следващ етап да започнат да разпознават емоциите и в другите. Създадохме авторски ресурси със ситуации, които да им помогнат да развият емоционални компетентности, като умения за ефективно общуване, справяне с конфликтни ситуации и др. Създадохме авторски ресурс „Мост на мира“, който превръща етапите на медиацията в игра, чрез която децата се учат как да преговарят.

- Превенция на конфликтите в образователната институция и ефективно управление на вече възникналите конфликти – чрез 2 подхода:

○ ползване на процедурата в специализиран външен център по медиация, който предоставя услуги за институции в областта на образованието

○ или чрез създаден в конкретната образователна институция център по медиация.

Задачи на ниво училищно и висше образование:

- **развиване на умения за водене на преговори, управление на конфликти и ефективна комуникация при ученици, студенти, педагогически състав и администрация;**

- превенция на конфликтите в образователната институция и ефективно управление на вече възникналите конфликти – чрез 2 подхода:

○ ползване на процедурата в специализиран външен център по медиация, който предоставя услуги за институции в областта на образованието

○ или чрез създаден в конкретната образователна институция център по медиация.

Законодателна регулация

- **Закони и подзаконови нормативни актове, регулиращи сферата на образованието в България. Специфики съобразно вида на образователната институция.**

- **Закони и подзаконови нормативни актове, регулиращи медиацията в България и Европейския съюз и начина на нейното приложение.**

Закони и подзаконови нормативни актове, регулиращи сферата на образованието в България

- **Закон за предучилищното и училищното образование – в**

сила от 01.08.2016 г. – урежда обществените отношения, свързани с осигуряване на правото на предучилищно и училищно образование, както и с устройството, функциите, организацията, управлението и финансирането на системата на предучилищното и училищното образование. Прилага се за училищното професионално образование и обучение, доколкото друго не е уредено в Закона за професионалното образование и обучение.

- **Закон за професионалното образование и обучение** – регулира обществените отношения, свързани с осигуряване на правото на професионално образование и обучение на гражданите съобразно личните им интереси и възможности; задоволяване на потребностите от квалифицирана работна сила, конкурентоспособна на пазара на труда; осигуряване на условия за функциониране и развитие на системата на професионалното образование и обучение, основаващи се на сътрудничество между нейните институции и органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление и социалните партньори; организацията, институциите, управлението и финансирането на системата на професионалното образование и обучение.

- **Закон за висшето образование** – урежда устройството, функциите, управлението и финансирането на висшето образование в Република България.

- **Държавни образователни стандарти** – Наредба №18 от 9 септември 2021 г. за инспектирането на детските градини и училищата (обн. ДВ, бр. 77 от 16 септември 2021 г.); Наредба №24 от 10 септември 2020 г. за физическата среда и информационното и библиотечното осигуряване на детските градини, училищата и центрове за подкрепа за личностно развитие (обн. ДВ, бр. 84 от 29.09.2020 г., публ. 29.09.2020 г.); Наредба №10 от 19.12.2017 г. за познавателните книжки, учебниците и учебните помагала (обн. ДВ, бр. 102 от 22.12.2017 г., в сила от 22.12.2017 г., ...); НАРЕДБА за приобщаващото образование (обн. ДВ, бр. 86 от 27.10.2017 г., в сила от 27.10.2017 г.; ...); Наредба за финансирането на институциите в системата на предучилищното и училищното образование (обн. ДВ, бр. 81 от 10.10.2017 г., ...) Наредба №16 от 08.12.2016 г. за управлението на качеството в институциите (Обн. ДВ, бр. 100 от 16.12.2016 г.). Тази наредба отменя Наредба №2 от 2015 г. за осигуряване на качеството на професионалното образование и обучение, издадена от министъра на образованието и науката на основание чл. 9а, ал. 4 от Закона за

професионалното образование и обучение; Наредба за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“; Наредба №3 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование; Наредба № 15 от 22.07.2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти (обн. ДВ, бр. 61 от 02.08.2019 г., в сила от 02.08.2019 г.); Наредба №11 от 01.09.2016 г. за оценяване на резултатите от обучението на учениците (Обн. ДВ, бр. 74 от 20.09.2016 г., в сила от 20.09.2016 г. ...); Наредба №10 от 01.09.2016 г. за организация на дейностите в училищното образование (обн. ДВ, бр. 73 от 16.09.2016 г., сила от 01.09.2016 г.,...); Наредба №9 от 19 август 2016 г. за институциите в системата на предучилищното и училищното образование (Обн. ДВ, бр. 68 от 30.08.2016 г., в сила от 30.08.2016 г.); Наредба №7 от 11 август 2016 г. за профилираната подготовка; Наредба №6 от 11 август 2016 г. за усвояването на българския книжовен език (Обн. ДВ, бр. 67 от 26.08.2016 г., в сила от 01.09.2016 г.); Наредба №8 от 11.08.2016 г. за информацията и документите за системата на предучилищното и училищното образование (Обн. ДВ, бр. 66 от 23.08.2016 г., в сила от 23.08.2016 г.....); Наредба №5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование (обн. ДВ, бр. 46 от 17.06.2016 г., в сила от 01.08.2016 г. ...); Наредба №5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка (обн. ДВ, бр. 95 от 08.12.2015 г., в сила от 08.12.2015 г. ...); Наредба №15 от 22 юли 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти, в сила от 02.08.2019 г.

Закони и подзаконовни нормативни актове, регулиращи медиацията в България и начина на нейното приложение

1. Закон за медиацията (ЗМ)

2. Процедурни и етични правила за поведение на медиатора, одобрени със Заповед №ЛС-04-364/17.06.2005 г. на Министъра на правосъдието, издадена на осн. §1 ПЗР на ЗМ

3. Наредба №2/15.03.2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване и отписване и заличаване на медиатори от Единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора

4. Правила за осъществяване на контрол за спазване на изискванията за обучение на медиатори и за реда за извършване на проверки

на организациите по чл. 2 от Наредба №2/15.03.2007 г., одобрени със Заповед 20-04-1892/02.11.2012 г. на Министъра на правосъдието.

Законът за медиацията създава обща рамка на процедурата, като оставя големи възможности за гъвкавост при прилагането ѝ. Така създадената рамка създава много възможности за активно развитие на медиацията, тъй като урежда най-важните изисквания за функционирането ѝ и не създава прекомерни ограничения.

Законът за медиацията урежда:

- понятието и приложното поле на медиацията;
- кои спорове могат да бъдат предмет на медиация;
- организация на медиацията;
- основните принципи за провеждането ѝ;
- правното положение на медиатора;
- основните етапи и правила при провеждането на процедурата;
- съдържанието и ефекта на споразумението, с което тя приключва.

Закони и подзаконовни нормативни актове, регулиращи медиацията в ЕС и начина на нейното приложение

В рамките на Европейския съюз медиацията се регулира чрез:

1. Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 май 2008 относно някои аспекти на медиацията по гражданско-правни и търговско-правни въпроси.

2. Резолюция на Европейски парламент от 13.09.2011 относно прилагането в държавите членки на Директивата относно медиацията, нейното въздействие върху медиацията и възприемането ѝ от съдилищата – 2011/2026(INI).

3. Препоръки на Комитета на министрите на Съвета на Европа:

R (98) 1 относно семейната медиация;

R (99) 19 относно медиацията по наказателни въпроси;

R (2001) 9 относно медиацията между административни власти и частни лица;

R (2002) 10 за медиация по граждански въпроси.

4. Директива 2013/11/ЕС за алтернативно разрешаване на спорове.

5. Регламент (ЕО) № 524/2013 относно онлайн решаване на потребителски спорове.

Директива 2008/52/ЕО създава обвързваща правна рамка за медиацията в ЕС по граждански и търговски спорове с международен

характер. Тя дава определение на понятията „медиатор“ и „медиация“, урежда основни принципи на медиацията, правила, гарантиращи качеството ѝ, правните последици от процеса по отношение на страните и спора – като изпълнимост на спогодбата и последиците за давностните срокове. Директивата не цели създаване на единен режим за медиацията или регулиране на професията на медиатора, а въвеждане на рамково законодателство, което в частност да уреди ключови аспекти на гражданския процес. Разпоредбите на директивата се прилагат единствено при медиация по презгранични спорове. Държавите членки могат да прилагат тези разпоредби и при вътрешни процедури по медиация. Директивата се прилага към процедури, в които две или повече страни по презграничен спор се опитват сами, на доброволни начала да постигнат приятелско споразумение за разрешаване на техния спор с помощта на медиатор. Тя се прилага към гражданскоправни и търговскоправни въпроси.

Заклучение

Разработвайки модела за прилагане на медиацията в образователна среда, ползвахме предимствата на доказан и ефективен подход за управление на конфликти, адаптирайки го към реалната образователна среда в България, поставяйки ясни приоритети по отношение на начина, по който този модел следва да бъде приложен и развит. Тествахме всеки един етап в реална среда чрез пилотни проекти в различни образователни институции на всички нива – детски градини, училища и университети. Резултатите, които получихме, отличаха един значим социален ефект, свързан с това, че при прилагането на модела като траен резултат се намаляват агресията и конфликтите в следствие на развитите умения за ефективна комуникация, управление на конфликти и водене на преговори.

За контакти

Лиляна Савова, Магистър „Право“, Магистър „Здравен мениджмънт“, Докторант към ИИКТ – Българска академия на науките, сертифициран медиатор и обучител по медиация
Председател на УС на Институт „Итера“, Председател на УС на Камара на медиаторите в България
E-mail: lsavova@itera.bg